

PARTICIPATÍVNY ROZPOČET

*PRÍPADOVÉ
ŠTÚDIE MIEST*

DABROWA GORNICZA
WALBRZYCH
BRATISLAVA NOVÉ MESTO
BANSKÁ BYSTRICA

PREDSLOV

Táto publikácia je určená všetkým, ktorí sa zaujímajú o to, ako je možné zavádzať participatívne rozpočtovanie v meste. Do istej miery tak predpokladá aspoň základnú predstavu o tom, čo participatívny rozpočet je. Snažili sme sa vytvoriť krátky a napriek tomu dostatočne ilustratívne opis rôznych modelov participatívneho rozpočtu, ktoré fungujú u našich blízkych susedov. Preto sme sa tiež rozhodli pre formát prípadových štúdií. V jednotlivých prípadových štúdiách môžete nájsť rôzne prístupy, ako je tento postup možné využiť pre zvýšenie participácie občanov na rozhodovaní o rozpočte mesta. Ak sa budete chcieť zoznámiť s ďalšími detailmi, nájdete pri jednotlivých príkladoch odkazy na webové stránky, kde nájdete ďalšie informácie.

Vznik tejto publikácie umožnil Medzinárodný Vyšehradský fond, ktorý podporil náš spoločný projekt „Participatívne rozpočtovanie - rôzne pohľady na procesy participácie verejnosti krajinách Vyšehradskej štvorky“. Hlavným zámerom tohto projektu je prispieť k posilneniu demokratických postupov na úrovni miestnych samospráv krajín Vyšehradskej štvorky a umožniť lepšie pochopenie základných podmienok pre ich realizáciu. Dúfame, že uvádzané príklady prispedia k prehĺbeniu diskusie o využívaní tohto inovatívneho nástroja tiež v slovenských mestách.

Vojtěch Černý, Agora CE

Partneri projektu:

BORIS Association (PL)

Agora CE (CZ)

Utopia.sk (SK)

Projekt „Participatívne rozpočtovanie - rôzne pohľady na procesy participácie verejnosti krajinách Vyšehradskej štvorky“ podporilo IVF.

•
• **Visegrad Fund**
•
•

DABROWA GORNICZA

DABROWSKI PARTICIPATÍVNY ROZPOČET (DBP)

Autor: Piotr Drygała, riaditeľ úradu pre mimovládne organizácie a aktívne občianstvo, Administratívna kancelária Dabrowa Gornicza

VZNIK MODELU A JEHO IMPLEMENTÁCIA

Dabrowski participatívny rozpočet je mechanizmus, ktorý poskytuje obyvateľom Dabrowej Gornicze možnosť zapojiť sa do určovania, kam investovať časť mestského rozpočtu. Je výnimočný a to vďaka diskusným fóram miestnych obyvateľov a vďaka možnosti debatovať o návrhoch najrôznejších projektov so zamestnancami samosprávy. Je založený na transparentných pravidlách, ktoré vznikli ako výsledok sedemmesačnej tvorivej práce a diskusií. 30. januára 2013 mestská rada Dabrowej Gornicze prijala rozhodnutie, ktoré nastavilo pravidlá a procedúry toho, ako sa s občanmi konferuje možnosť vynakladania časti rozpočtu pre rok 2014.

DBP je spojený s výdavkami, ktoré sa venujú najbližšiemu okoliu občanov a verejnému priestoru, teda napríklad štvrti, ulici alebo dokonca dvoru. Tento model sa zakladá na rozdelení mesta do 27 okrskov, ktoré vychádza z historického formovania častí mesta, prípadne z vlastných mien štvrtí či oblastí. Správa Dabrowej Gornicze ustanovila rozpočet na štatistike, aké sú každoročné mestské výdaje na realizáciu úloh pre potreby občanov v tej ktorej štvrti. Na základe toho sa tomuto modelu rozpočtu rozhodla alokovať 8 miliónov zlotých, čo je 1,2% celkových výdajov mesta.

Distribúcia týchto ôsmich miliónov pre jednotlivé štvrti bola určená vzorcom 30 000 zlotých (suma pre každú štvrť) + suma založená na počte obyvateľov v každej štvrti. Takýmto spôsobom mala najmenšia štvrť, Ratanice, ktoré majú 158 obyvateľov, 39 171 zlotých, zatiaľ čo najväčšia štvrť, Mydlice Juh, má 9295 obyvateľov a získala 569 574 zlotých.

FÁZA I – INFORMAČNÁ A VZDELÁVACIA KAMPAŇ

Keď sme si uvedomili, že implementácia DBP bude po prvýkrát vyžadovať veľké množstvo informačných a vzdelávacích aktivít, pre obdobie od februára do marca 2012 sme naplánovali a zrealizovali nasledujúce projekty: internetová stránka ww.twojadobrowa.pl, profil DBP na Facebooku, v každej štvrti sme založili konzultačné kancelárie, vytlačili sme 1500 plagátov a 4000 brožúr a zorganizovali sme 9 informačných stretnutí. Nadto sme nadviazali niekoľko partnerstiev a vysielali niekoľko relácií v televízií aj na internete. Druhý ročník DBP bol obohatený o diskusné organizácie v jednotlivých štvrtiach.

FÁZA II – PODÁVANIE PROJEKTOV NAVRHNUTÝCH OBYVATEĽMI

V prvom ročníku DBP bola možnosť podávať projekty od 8. apríla do 20. mája 2013. Aby sme tomu napomohli, vydali sme špeciálne nariadenie, ktoré obsahovalo základné princípy a informácie. Iniciatíva bola pre každého občana staršieho ako 16 rokov. Pre projekty boli vytvorené špecifické prihlášky, pripravené mestskou radou (tlačené a elektronické verzie). Projekty neboli limitované žiadnym katalógom či súpisom a stačilo, aby boli kompatibilné s úlohami komunity či štvrte. Predpokladali samozrejme dostupnosť pre každého a verejný charakter.

Odovzdávanie projektov trvalo do posledných hodín 20. mája. Celkovo odoslali obyvatelia 250 projektov. Každá štvrť predložila aspoň jeden návrh a najväčší počet návrhov bol 32. Väčšina projektov obyvateľov Dabrowej, až 59 (24 %), sa týkalo renovácie chodníkov, schodísk či povrchov ciest. 40 návrhov (16%) boli návrhy detských ihrísk. Parkovacím miestam sa venovalo 23 projektov (10 %), konceptom rozvoja kraja sa venovalo 20 projektov (8 %), budovaniu a renovácii ihrísk 15 (6 %), vylepšeniu námestí 8 (4 %), osvetlenia tiež 8. 2 projekty navrhovali vznik skateparku. 56, resp. 23% projektov bolo taktiež spôsobilých a vzťahovali sa napríklad k stavbe potápačských lokalít, nákupu vybavenia pre komunitné centrá, školské triedy, priestorom pre kultúrne udalosti či stavbe skládok. V nasledujúcom ročníku DBP pre rok 2015 je 236 projektov a pre práve prebiehajúci ročník (2016) presiahol počet podaných projektov 200.

>> Občania sa s úradníkmi mesta radia o návrhoch svojich projektov
(foto: twojadabrowa.pl)

FÁZA III – ZHODNOTENIE PROJEKTOV A EVALUÁCIA

Od 20. mája do 19. augusta trvalo obdobie, kedy administratíva kontrolovala návrhy. Vyžadovalo to vznik adekvátnych registračných kariet pre každý projekt a taktiež zahrnutie rôznych oddelení samosprávy do fungovania DBP. Administratívny proces zhodnotenia a evaluácie vyžadoval obrovské množstvo práce a 19. augusta bol vydaný zoznam projektov, navrhnutých občanmi pre každú štvrť spolu s expertízou a vyjadrením administratívy.

FÁZA IV – DISKUSNÉ FÓRA PRE OBYVATEĽOV ŠTVRTÍ (DFM)

V septembri a októbri došlo k diskusným fóram pre obyvateľov jednotlivých štvrtí. Ich cieľom bolo ujasniť komentáre a pripomienky na jednotlivých projektoch zo zoznamu, spustiť diskusie ohľadom samotných návrhov projektov a následne zostaviť volebný lístok. Bola to taktiež príležitosť pre obyvateľov zistiť si niečo viac o nápadoch a projektoch, ktoré podali ich vlastní susedia.

Podľa plánu sa udialo 27 stretnutí v každej štvrti. Týmto spôsobom vznikli volebné zoznamy pre každú štvrť. Celkovo sa do volieb dostalo 195 z 250 pôvodne podaných návrhov. Diskusné fóra pre jednotlivé štvrte sú charakteristickým znakom procedúr v Dabrowej a najdôležitejšia etapa DBP. V druhom ročníku obyvatelia, vďaka nim, schválili kompletný zoznam projektov pre štvrte.

FÁZA V – OBYVATELIA HLASUJÚ ZA PROJEKTY

Hlasovania sa, podľa ustanoveného hlasovacieho poriadku, konali v období od 18. do 22. novembra.

Mohli ste hlasovať:

- Elektronicky cez formulár internetovej stránky participatívneho rozpočtu
- Korešpondenčne, zaslaním formulára administratívnej kancelárii
- Priamo, odovzdaním hlasu v konzultačnej kancelárii

Hlasovanie bolo otvorené a každá osoba, ktorá sa hlasovania zúčastnila, potvrdila, že je staršia ako 16 rokov a odovzdala osobné údaje (meno, priezvisko, adresa trvalého bydliska a štátne identifikačné číslo – PESEL), ktoré sa nachádzali v hlasovacom lístku. Zhrnutie s jednotlivými údajmi bolo potvrdené podpisom každého obyvateľa. Jedna e-mailová adresa mohla byť v hlasovaní použitá iba raz.

Výsledky presiahli očakávania: bolo zozbieraných 22 831 hlasov (22,3 % oprávnených voličov). Cez internet bolo zozbieraných 7 504 hlasov, tradičnou papierovou formou hlasovalo 15 327 obyvateľov. Nanešťastie, 2 338 hlasov bolo neplatných pre formálne nedostatky. Najmenšia návštevnosť v štvrti bola 4 %, najvyššia bola 78 % oprávnených voličov. Tieto čísla sa v druhom ročníku o niečo málo znížili.

FÁZA VI – OHLÁSENIE IMPLEMENTOVANÝCH PROJEKTOV

Na základe výsledných údajov sme v každej štvrti vytvorili hodnotenie projektov a to podľa bodového skóre. Do fázy implementácie projektu sa dostali iba tie projekty, ktoré sa zmestili do sumy peňazí, garantovanej jednotlivej štvrti. Touto cestou obyvatelia v 27 štvrtiach vybrali 54 projektov, ktoré mali byť následne realizované v roku 2014. V druhom ročníku zvolili občania projektov 70.

FÁZA VII – IMPLEMENTÁCIA ODPORÚČANÝCH PROJEKTOV

Vybrané projekty boli následne pripravené pre jednotlivé oddelenia, ktoré sa mali postarať o ich uskutočnenie. V roku 2014 sme dokončili všetkých 56 projektov, z ktorých sa dnes občania môžu tešiť. Je vhodné poznamenať, že suma peňazí, potrebných na dokončenie projektov prekročila pôvodne plánovaných 5 miliónov zlotých a vo finále skončila na 6,2 miliónoch zlotých, z čoho sme usúdili adekvátne závery pre budúcnosť tohto projektu.

FÁZA VIII – MONITOROVANIE IMPLEMENTÁCIE PROJEKTOV

V princípe, vybrané projekty by mali byť uskutočnené v rámci jedného roka. Pravidelne uverejňujeme postup ich implementácie na webovej stránke v oddeleniach pre každú z 27 štvrtí. Podľa hore spomenutých nariadení sme si ustanovili vedúce jednotky, ktoré sú zodpovedné za implementáciu projektov im zverených. Nad to, každé dve mesiace sa uskutoční stretnutie špeciálneho tímu, čo nám dáva možnosť diskutovať o možných problémoch s uskutočnením niektorých projektov.

FÁZA IX – EVALUÁCIA

Od začiatku sme mysleli na to, ako zorganizovať evaluáciu tak, aby nám umožnila meniť sa k lepšiemu počas nasledujúcich rokov. Po prvé, zbierali sme postrehy počas celého roka a po druhé sme spolupracovali s internými expertmi (táto kooperácia je v súčasnosti v procese zavedenia do rámca projektu, ktorý je spolufinancovaný Európskou úniou). Vďaka tomuto sme do celého procesu presadili dôležité zmeny.

>> *Stretnutie pracovnej skupiny na vyhodnotenie prebehnutého ročníka DPR 2014 (foto: twojadabrowa.pl)*

Konečne, mali by sme poznamenať, že správne naplánovaná práca a dialóg ohľadom participatívneho rozpočtu v Dabrowej nám umožnil dosiahnuť kompromis a zjednotenie politických a občianskych frakcií, čo je nesmierne dôležité predovšetkým v inovatívnych procesoch, ako je napríklad tento. Aj vy si môžete overiť, ako sa darí participatívne rozpočtu na stránke www.twojadobrowa.pl.

WALBRZYCH

PARTICIPATÍVNY ROZPOČET MESTA

Autor: Anna Žabska, Koordinátorka participatívneho rozpočtu
mesta Walbrzych v období 2012-2014

WALBRZYCH je druhým najväčším mestom Dolného Sliezska. Dňa 1. januára 2013 získalo po desiatich rokoch znovu štatút samosprávneho mesta, čo sa stalo prelomovou udalosťou. Jediným správcom mesta sa znovu stal starosta a rozpočet mesta vzrástol z 350 na 600 miliónov poľských zlotých (približne 143 miliónov €).

Walbrzych má 120 tisíc obyvateľov. Mesto je rozdelené do 12 obvodov, ktoré spravujú Rady miestnej správy, ktoré sú dosadzované Mestskou radou.

Ročný rozpočet vychádza na približne 600 miliónov poľských zlotých. Už niekoľko rokov tvoria hlavnú položku výdavov investície do infraštruktúry. Za posledné dva roky vyvrcholili tieto investície zrealizovaním dvoch najväčších projektov – vybudovaním rekreačného plaveckého a kúpeľného centra a Multikultúrneho parku v Starom dole.

Prvý pokus zaviesť vo Walbrzychu mechanizmy participatívneho rozpočtu sa udial v roku 2012. Starosta Roman Szelemej sa obrátil na Vyššiu štátnu odbornú školu vo Walbrzychu s návrhom pripraviť prvotný prieskum mienky občanov mesta. Cieľom tohto návrhu bolo zistiť potreby obyvateľov a ich názory na projekty a investície, ktoré by sa vo Walbrzychu mali uskutočniť. Prieskum sa skladal z dvoch krokov. Prvá fáza pozostávala z dotazníkov. Niekoľko študentov PWSZ vo Walbrzychu sa vydalo do Podzamcze, čo je najväčší mestský obvod. Študenti sa pýtali, čo by sa podľa ľudí malo spraviť s druhou časťou budovy bývalej strednej školy č. 5, ktorá sa nachádza na Kastzelanskej ulici. V tej dobe už bola časť tejto budovy opravená mestom Walbrzych a nachádzala sa v nej bezplatná Integrovaná škôlka miestnej správy pre skupinu 75 detí. Druhá časť tohto komplexu ale ostávala v dezolátnom stave. Boli preto vyčlenené 3 milióny zlotých (cca 700 tisíc €) na realizáciu nápadov miestnych obyvateľov. V druhej fáze si mohli obyvatelia vyberať zo všetkých navrhnutých nápadov. Hlasovalo sa cez internet a taktiež v nákupných centrách. Približne 2 000 obyvateľov sa rozhodlo, že chcú moderné vzdelávacie a kultúrne centrum s klubom pre seniorov. Tento návrh bol zahrnutý do rozpočtu na rok 2013.

Vzhľadom na veľkú účasť spoločnosti a pozitívnu reakciu obyvateľov sa starosta rozhodol, že nasledujúci rok zavedie Participatívny rozpočet Walbrzychu (PRW) v rozšírenej podobe s heslom „Navrhujete, rozhodujete“. Menovaný koordinátor PRW sa ujal vypracovania návrhu, jeho zrealizovania a dokončenia procesu v súlade s nasledujúcim rozvrhom:

Marec | Vypracovanie predpokladov PRW – tím občanov

Apríl | Zverejnenie predpokladov PRW – predloženie komentárov

Apríl | Stretnutie rady mesta Walbrzych – riešenie poradenstva

Máj/Jún | Stretnutie s obyvateľmi v daných štvrtiach – informačná kampaň

Jún | Uzávierka pre predloženie projektov a úloh PRW

Júl/August | Rozhodovanie schvaľovacieho tímu

September | Stretnutie s obyvateľmi v celom meste

September | Hlasovanie o projektoch

November | Odovzdanie návrhu rozpočtu

V prvej fáze bol ustanovený občiansky tím, ktorá tvorili:

- Predseda Klubu rady mesta Walbrzych
- Predstavitelia rád komunít miestnej správy
- Zástupcovia občanov z oblasti kultúry, športu a taktiež seniorov
- Zmocnenec za postihnutých občanov
- Predseda rady mesta pre verejné blaho
- Zástupca rady mesta pre mládež
- Zástupca podnikateľov
- Zamestnanci mestského úradu

Tím začal rozvíjať vypracovaný návrh participatívneho rozpočtu Walbrzychu. Tento dokument bol následne zverejnený, aby sa tak všetkým občanom umožnilo vyjadriť sa s ohľadom na svoje záujmy. Občiansky tím preskúmal všetky názory obyvateľov a pripravil konečné znenie pravidiel PRW. Dôležitým prvkom pri zavádzaní týchto princípov bolo rozhodnutie rady mesta Walbrzych o poradenstve pre verejnosť, ktoré celý proces PRW umožnilo.

V návrhu rozpočtu pre rok 2014 boli pre PRW navrhnuté 4 milióny zlotých (950 tisíc €). Rok nato to bolo miliónov 5 (1,2 milióna €). Celková čiastka bola rozdelená medzi projekty miestne a projekty mestského celku. Na projekty pre celé mesto bolo pridelených 1,8 milióna zlotých (v roku 2014 2 milióny) a na miestne projekty 2,2 milióna zlotých (v roku 2014 3 milióny). Finančné prostriedky na miestne projekty boli rozdelené proporčne tak, aby odpovedali počtu obyvateľov.

NAVRHUJETE

Dôležitým prvkom informačnej kampane PRW sú priame stretnutia so starostom, ktoré prebiehajú v každej mestskej štvrti. Počas týchto stretnutí predstaví starosta hlavné ciele a plány mesta a detailne s obyvateľmi preberie princípy PRW a nápady na projekty.

Ďalšou možnosťou dialógu sú samostatné stretnutia s mladými ľuďmi na stredných školách. V každej z týchto škôl nabáda starosta mladých občanov Walbrzychu, aby prihlásili svoje vlastné projekty a zúčastnili sa následného hlasovania. Spodná veková hranica na to, aby mohol občan podať návrh projektu a hlasovať, je 16 rokov.

>> Verejné stretnutie s občanmi v štvrti Poniatowa (foto: Anna Zabska)

Pri tvorbe projektov sa stáva dôležitou oporou špeciálna Konzultačná kancelária mestského úradu, ktoré poskytuje možnosť stretnutia napríklad zamestnancov Zememeračského úradu, investorom a urbanistom. Je to príležitosť preskúmať a vylepšiť množstvo prihlasovaných občianskych iniciatív ešte v ich raných fázach.

V roku 2013 podali občania Walbrzychu 121 žiadostí v rámci PRW, ktoré boli následne preskúmané tímom ľudí, ktorí zastupovali všetky skupiny – členovia zastupiteľstva, neziskové organizácie, seniori, mládež a úradníci. Schvaľovací tím projekty kontroluje len vzhľadom k formálnemu a právnomu obsahu, ako napr.:

1. Úplnosť – či je formulár projektu vyplnený čitateľne a vo všetkých bodoch, či je k nemu pripojený zoznam s podpismi obyvateľov Walbrzychu, ktorí projekt podporujú. Tých musí byť najmenej 15.
2. Súlad s právomocami komunít – či sa týkajú úloh vlastnej komunity
3. Povaha projektu (miestny alebo pre mesto ako celok)
4. Miesto konania vo verejnom priestore – či sa záležitosť týka nehnuteľností danej komunity
5. Správnosť nákladov na plánované úlohy
6. Trvalosť projektu
7. Schopnosť zaistiť v nasledujúcich rokoch adekvátny rozpočet nákladov na údržbu
8. Zlučiteľnosť projektu s pravidlami PRW

V roku 2013 splnilo podmienky a postúpilo tak k hlasovaniu 71 projektov. Šlo o 18 projektov pre mesto ako celok a 53 miestnych úloh. V roku 2014 bolo podaných menej projektov, boli však lepšie pripravené, pretože obyvatelia vyberali už z 94 projektov, ktoré boli schválené (74 miestnych a 20 celomestských).

Potom, ako je ohlásený zoznam schválených projektov, zorganizujú sa dve alebo tri veľké stretnutia pre obyvateľov, na ktorých navrhovatelia predstavia svoje nápady. Zároveň s ohlásením zoznamu schválených projektov začína propagačná kampaň. Navrhovatelia sa venujú osobným návštevám obyvateľov, prípadne svoje projekty vo veľkom presadzujú na sociálnych sieťach.

ROZHODUJETE

Hlasovania, ktoré v roku 2013 trvalo 14 dní a ktoré bolo o rok neskôr skrátené na 10 dní, sa môžu zúčastniť iba tí, ktorí preukážu, že sú občanmi Walbrzychu. Môžu hlasovať iba jedenkrát a k tomu si zvolia jeden z nasledujúcich spôsobov: internet (www.wbp.um.walbrzych.pl), poštu (tak, že pošlú na radnicu svoj hlasovací lístok), alebo hlasujú osobne, a to tak, že svoj hlas vhadia do schránok na miestach k tomu určených. Každý obvod má pre hlasovanie určené svoje vlastné miesto (tie sa väčšinou nachádzajú v budovách škôl).

Účasť v roku 2013 presiahla 22% a v roku 2014 stúpila dokonca na 25,41%. Ide o jedny z najlepších výsledkov v celej krajine. Rozloženie hlasov vzhľadom k spôsobu hlasovania je nasledovné: 40% hlasov odovzdali ľudia cez internet, 58% vhodili do volebných urien na miestach k tomu určených a 2% hlasov boli zaslané poštou.

V roku 2013 sa víťazným projektom pre mesto ako celok stal projekt s názvom Rekonštrukcia stacionárneho hospicu Jána Pavla II. V roku 2014 to bol projekt s názvom Centrum pre zvládnutie bezpečných techník riadenia a motoristický šport – Motopark. Medzi víťazné miestne projekty patria najmä detské ihriská, napríklad Detský park v štvrti Podzamcze (viď obrázok).

>> Detský park v štvrti Podzamcze (foto: Anna Zabska)

Vyhlasenie výsledkov je slávnostnou príležitosťou a koná sa na mestskej radnici. Ihneď po vyhlásení výsledkov pristúpi koordinátor PRW k hodnoteniu projektov, čo v skutočnosti odpovedá hodnoteniu celého procesu. Deje sa tak skrz otázky smerované na verejnosť, kedy obyvatelia prichádzajú s komentármi a názormi. Tie sú následne využité k stanoveniu obecných princípov PRW pre ďalší rok.

Úloha navrhovateľov víťazného projektu nekončí vyhlásením výsledkov. Práve oni hrajú kľúčovú úlohu vo fáze uskutočňovania projektu, kedy fungujú ako poradcovia pre vykonávateľa, ktorí boli vybraní vo výberovom riadení a spolu s úradníkmi dohliadajú na to, ako sa nakladá s investíciami.

Stručne, prípad Walbrzych môžeme použiť ako ukážku niektorých z dôvodov, prečo PRW dosiahlo také výsledky. Po prvé ide o veľké odhodlanie a záväzok starostu mesta, ktorý organizuje a účastní sa častých stretnutí s obyvateľmi. To poskytuje príležitosť k širokej debate, ktoré následne podnecuje aktivitu občanov mesta.

Po druhé ide o odhodlanie počas jednotlivých fáz plánovania, ustanovovania a preverovania neziskových organizácií a iných predstaviteľov spoločenského života. To má za následok väčšiu transparentnosť a vierohodnosť procesu PRW.

Po tretie vzniká priateľská atmosféra medzi úradníkmi a členmi zastupiteľstva, ktorí predstavujú veľkú oporu pre miestnych obyvateľov. Pre tých je totiž inokedy „labyrint“ postupov v celom procese náročnou prekážkou.

Po štvrté prebieha veľká informačná kampaň v miestnych médiách, dochádza k využitiu sociálnych sietí a reklamy v celom meste.

>> *Príklad svetelného panelu, určeného pre autobusové zastávky*

Detailne informácie nájdete na www.wbp.um.walbrzych.pl.

BRATISLAVA

NOVÉ MESTO

Autor: Peter Nedoróčik, Utopia.sk

Mestská časť **BRATISLAVA NOVÉ MESTO** patrí dnes spolu s časťou Staré Mesto k najlukratívnejším častiam Bratislavy. V súčasnosti má 44 tisíc obyvateľov, pričom takmer každý desiaty obyvateľ je cudzincom. Špecifická nie je len skladbou obyvateľov, ale aj svojim územím, ktoré zahŕňa rozsiahle lesy v kopcoch Malých Karpát v severozápadnej časti a rovinatú časť ústiacu až k brehom Dunaja. Mestská časť má svoje vlastné miestne zastupiteľstvo a exekutívu, na čele ktorej stojí starosta. Nové Mesto hospodári s rozpočtom približne 15 miliónov euro.

POČIATKY PARTICIPATÍVNEHO ROZPOČTU

Spolupráca Utopie s mestskou časťou sa začala na jeseň v roku 2013 vytvorením Kancelárie pre participáciu ako experimentálnej súčasť miestneho úradu. Po spoločnom vyhodnotení experimentálneho pôsobenia Kancelárie sme po spoločnej dohode so starostom mestskej časti pánom Rudolfom Kusým pristúpili od 1. 1. 2015 k vytvoreniu štandardného útvaru so všetkými potrebnými kompetenciami, ktorý ma v súčasnosti troch regulárnych členov na polovičný úväzok a dvoch formou pracovnej dohody.

Kancelária pre participáciu sa od začiatku venuje dvom oblastiam participácie, participatívneho rozpočtu (PB) a participatívneho plánovaniu verejných priestorov. K úlohám Kancelárie preto patria nasledujúce aktivity:

- príprava a koordinácia celkového procesu PB
- príprava a koordinácia aktivít súvisiacich s participatívnym plánovaním verejných priestorov
- zber a spracovanie názorov občanov prostredníctvom dotazníka „Burza nápadov“
- organizovanie verejných stretnutí
- organizovanie a koordinovanie participatívnych komunít
- individuálne konzultácie
- spolupráca s občianskymi združeniami
- koordinácia pracovných tímov v rámci úradu a jeho jednotlivých oddelení
- komunikácia a spolupráca s miestnym zastupiteľstvom
- medializácia jednotlivých aktivít
- školenia a konzultácie s inými samosprávami a aktivistami na Slovensku, ale aj v zahraničí
- spravovanie webovej stránky pr.banm.sk

Participatívny rozpočet začal vo svojej experimentálnej podobe v roku 2014. Miestne zastupiteľstvo schválilo vytvorenie Kancelárie pre participáciu, štatút PB, ktorý definuje procesy, rozhodovacie mechanizmy a kompetencie zúčastnených.

V pilotnom ročníku PB vyčlenilo zastupiteľstvo na realizáciu občianskych projektov 20 tisíc euro.

V rámci prípravy pilotného ročníka PB Kancelária pre participáciu zrealizovala smerom k verejnosti nasledovné aktivity:

- verejné stretnutia zamerané na zber podnetov a snahu o vytvorenie participatívnych komúní teritoriálneho – teda v jednotlivých štvrtiach a tematického zamerania.
- Individuálne konzultácie pri príprave projektových dokumentácií
- mediálna kampaň
- spracovanie podnetov z burzy nápadov
- schému procesu pilotného ročníka PB
- verejnú prezentáciu projektov a verejné zvažovanie
- hlasovaciu procedúru, kontaktné a hlasovacie body

Výsledkom týchto aktivít bolo vypracovanie projektových dokumentácií. Na pätnásť zaujímavých projektov odpovedalo 592 internetových a 176 fyzických hlasov. Aktivita a tvorivosť ľudí, ktorí pripravili projekty, teda vzbudila v Novom Meste pozornosť. A nielen tu, ale aj inde. Webovú stránku novomestského participatívneho rozpočtu (PB) počilo za posledný mesiac takmer 3500 návštev, pričom niekoľko desiatok z nich bolo dokonca zo zahraničia.

>> Stretnutie jednej z tematicky zameraných pracovných skupín tzv. „Participatívnych komúní“ (foto: Utopia.sk)

TVORBA PARTICIPATÍVNÉHO ROZPOČTU

Rozhodovanie v procese PR sa môže buď odohrávať v niekoľkých etapách a/alebo zahŕňať niekoľko typov rozhodovania naraz. Dôležitú úlohu tu potom zohráva tzv. váhovanie, teda pridelenie dôležitosti jednotlivým typom rozhodovacích procesov. Z tohto uhlu pohľadu si možno PR predstaviť ako niekoľko spojených presýpacích hodín, kde sa rozhodovanie otvára pre čo najširší počet účastníkov a následne zužuje pre expertný pohľad, aby sa opäť otvorilo pre možnosť reagovať pre čo najširší okruh ľudí.

Všeobecne možno povedať, že rozhodovanie sa týka dvoch skupín ľudí: dotknutých, teda tých, ktorých sa rozhodnutie priamo týka a zainteresovaných, čiže tých, ktorí majú na rozhodnutí z rôznych dôvodov záujem. V našom prípade sú to hlasujúci Novomešťania a predkladatelia projektov, ktorí tak rozhodovali v odlišných procesoch. Ďalším dôležitým kritériom je hĺbka informovanosti o návrhu a vyjadrenia (ne)súhlasu. Čím je súhlas informovanejší, tým môže mať väčšiu váhu. Na základe týchto a ďalších úvah sme preto dospeli v pilotnej fáze PR k nasledujúcemu váhovaniu rozhodovania:

- verejné zvažovanie koordinátorov projektov – 50%
- fyzické hlasovanie – 30%
- internetové hlasovanie – 20%

Okrem vnútornej logiky procesu toto rozdelenie ovplyvňujú aj vonkajšie faktory. Pre najnižšiu váhu internetového hlasovania hovorí napríklad možnosť jeho zneužitia. Fyzické hlasovanie má vyššiu váhu, pretože vyžaduje väčšiu aktivitu a predpokladá preto vyššiu informovanosť. Taktiež umožňuje efektívnejšiu mieru kontroly zo strany úradu.

ČO JE TO VEREJNÉ ZVAŽOVANIE?

Je to formát moderovanej verejnej diskusie, ktorá obsahuje aspekt spoločného rozhodovania. Výsledkom úspešného verejného zvažovania je konsenzus, ktorý však primárne nevzniká ako dosiahnutie kompromisu, ale skôr ako spoločné nájdenie nového tvorivého riešenia. Verejné zvažovanie tak môže mať nasledujúcu schému: definovanie problému/problémov - definovanie dostupných/možných spôsobov riešenia - hľadanie a určenie spoločného riešenia.

>> Verejné rozhodovanie - fáza zhodnotenie a zoradenie problémov (foto: utopia.sk)

V našom prípade to teda bola nasledujúca schéma: potreby a nedostatky/problémy Nového Mesta - jednotlivé projekty ako návrhy riešení – hodnotenie a stanovenie poradia projektov ako výber najlepších riešení. Potreby a problémy Nového Mesta sme identifikovali na základe vyplnených formulárov „Burza nápadov“ a rovnako ako o projektoch sme vás podrobne informovali aj v predchádzajúcich číslach Hlasu Nového Mesta. Pre výber najlepších riešení a teda stanovenie poradia projektov si účastníci verejného zvažovania zvolili nasledujúce kritéria hodnotenia:

- cieľová skupina, pre ktorú je projekt určený a jeho priamy a nepriamy dopad;
- súlad projektu s preferenciami Novomešťanov zaznamenanými v „Burze nápadov“;
- podiel dobrovoľníckej spoluúčasti na aktivitách projektu;
- efektívnosť využitia financií;
- udržateľnosť projektu v budúcnosti a podpora procesu PR.

V konečnom dôsledku sa tak na verejnom zvažovaní nesúťažilo len o poradie najlepších projektov, ale predovšetkým sa hľadalo spoločné dobro Nového Mesta, ktoré vzišlo zo súboru podporených projektov. Poradie projektov tak predstavuje premyslenú odpoveď na potreby Nového Mesta.

PARTICIPATÍVNÝ ROZPOČET 2015

Prvý ročník PB priniesol zvýšenie sumy na 240 tisíc euro a rozšírenie o zadania a priority, ktoré tak pribudli k občianskym projektom, pričom sa stanovili nasledujúce definície.

- občianske projekty sú nízkonákladové investície (do 5 tisíc euro), ktoré (spolu) realizujú samotní občania a prinášajú zavedie nových, alebo skvalitnenie existujúcich verejných služieb samosprávy.
- Zadania sú vysokonákladové investície, ktoré realizuje alebo obstaráva samospráva.
- Priority sú tematické oblasti, ktoré určujú, kam má samospráva prioritne investovať verejné zdroje z rozpočtu.

Príprava PR 2015 zahŕňala v podstate tie isté aktivity zo strany Kancelárie ako v pilotnom ročníku avšak vo väčšom rozsahu.

BANSKÁ BYSTRICA

Autor: Peter Nedoroščík, Utopia.sk

BANSKÁ BYSTRICA sa nachádza na strednom Slovensku, vo Zvolenskej kotline, v údolí rieky Hron. História mesta sa začala písať v 13. storočí. Z pôvodne Slovenskej osady Bystrice – zásluhou niekoľkých rodín saských kolonistov, ktorí na území dnešného mesta vytvorili hospodársko-správnú a remeselnícku základňu banskej výroby, stúpol význam osady natoľko, že ju kráľ Belo IV. v roku 1255 povýšil na mesto. Dnes patrí Banská Bystrica s počtom obyvateľov približne 78 tisíc k najväčším slovenským mestám. Má 16 vlastných mestských častí, ktoré spravujú samosprávne orgány na čele s mestským zastupiteľstvom a exekutívou, ktorú reprezentuje primátor a mestský úrad.

POČÁTKY PARTICIPATÍVNIHO ROZPOČTOVÁNÍ

Krátku históriu PR v Banskej Bystrici možno rozdeliť na dve časti: úvodnú – neoficiálnu, ktorá sa niesla v znamení spontánnej občianskej aktivity a oficiálnu, ktorá sa začala schválením Štatútu PR Mestským zastupiteľstvom 10. 12. 2013 a začiatok PR stanovuje na 01. 01. 2014. Úvodnú časť charakterizovali neformálne verejné stretnutia, ktorých cieľom bolo oboznámiť sa s mechanizmom PR a zmapovať verejnú situáciu v meste, teda aké možnosti existujú pre občanov kooperovať so samosprávou, aké služby a v akom rozsahu a kvalite samospráva poskytuje. Táto prípravná časť vyvrcholila záverečným stretnutím s účasťou občanov, poslancov a úradníkov, kde odzneli prezentácie o participatívnom rozpočte v Poľsku od Ewy Markowskej – Bzduchy z University of Technology and Humanities v Radome a druhú o slovenských príkladoch tohto mechanizmu.

Druhá časť mala workshopovú podobu a zúčastnení sa rozdelili do dvoch pracovných skupín, ktorých cieľom bolo zamyslieť sa nad vlastnými očakávaniami a najmä nad tým, aké nové možnosti sa pre nich otvoria. Prvú tvorili občania, druhú úradníci a poslanci. Výstupom stretnutia bol spoločný dokument, ktorý sa nerodil ľahko, pretože kým prvá skupina sa zameriavala najmä na nové možnosti, pričom očakávania sa týkali predovšetkým prehĺbenia demokracie a komunitného rozvoja, u druhej skupiny sa fokus sústredil v prvom rade na riziká a komplikácie. Napokon však obe skupiny našli zhodu v nasledujúcich bodoch:

- garancia procesu – bezpečnosť procesu (obe strany sa zhodli, že je potrebná dôvera, aby sa nestalo, že sa naplánované nepodarí zrealizovať, pretože na jednej strane „sa tak rozhodne úradník alebo poslanec“, alebo na druhej strane sa navrhovatelia projektov nezapoja.
- Stanovenie kompetencií (zatiaľ čo občianska strana očakávala posilnenie ich vlastných – občianskych kompetencií, druhá strana zdôrazňovala potrebu ich jasného stanovenia a prerozdelenia medzi občanmi, úradom a poslancami.
- Spoločné vypracovanie pravidiel a procesov pre participatívny rozpočet v podobe štatútu.

>> *Neformálne verejné stretnutie – január 2014 (foto:Utopia.sk)*

Štatút nakoniec vznikol v poslaneckom prostredí a prešiel pripomienkami úradu a občanov, ktoré boli zapracované v rôznej miere. Definuje základných aktérov procesu na občianskej strane: účastník/participant, koordinačná rada (Koor), ako dobrovoľný orgán volený participantmi, ktorého úlohou je koordinovať občianske aktivity a zastupovať participantov voči mestským orgánom, tematická skupina, ktorá má slúžiť ako možnosť pre stretávanie sa participantov. Pre PR v Banskej Bystrici definuje tieto kroky:

Vyhlásenie PR pre príslušný rozpočtový rok prostredníctvom Koor;

- 1.** prvé diskusné fórum – stanovuje prioritné témy pre projekty, výšku financií pre jednotlivé projekty, konkrétne tematické skupiny a dátum druhého diskusného fóra;
- 2.** podanie návrhov – obdobie pre vypracovanie projektových dokumentácií;
- 3.** posúdenie návrhov – posudzujú sa len formálne kritéria, posudzovateľmi sú Koor a príslušné oddelenia úradu;
- 4.** druhé diskusné fórum – je rozdelené do dvoch častí: v prvej prenieha prezentácia projektov a v druhej hlasovanie. Hlasovať môžu aj ľudia, ktorí sa nezúčastnia v klientskom centre mestského úradu počas nasledujúcich pracovných dní.
- 5.** Realizácia
- 6.** záverečné diskusné fórum – môže hlasovaním odporučiť priority pre nasledujúci rok a vyjadriť sa k neschváleným projektom.

Po jeho schválení v mestskom zastupiteľstve sa začal prvý pilotný ročník PR v Banskej Bystrici. O finančné prostriedky sa uchádzalo 31 projektov v tematických oblastiach Aktívne občianstvo a komunitný rozvoj, Zeleň v meste, Kultúra, Mládež, Šport a Zdravie, a spoločne žiadali o takmer 100 tisíc eur. Verejného hlasovania počas Druhého diskusného fóra, ktoré sa uskutočnilo 22. mája 2014 v priestoroch Cikkreovej siene na Radnici, sa zúčastnilo 205 občanov a v klientskom centre hlasovalo 177 občanov. Spolu tak za projekty hlasovalo 382 občanov.

>> Prvé diskusné fórum – február 2014 (foto: Utopia.sk)

6. júna 2014 sa uzatvorilo hlasovanie v Klientskom centre na Mestskom úrade v Banskej Bystrici. Občania svojimi hlasmi rozhodli o projektoch, ktoré získajú podporu z participatívneho rozpočtu mesta. Podporené boli projekty Športovo-spoločenský deň, Projekt LETO - Kultúra pre ľudí, Komunitné centrum v Iľiaši a Florbal - cesta k pohybu a zdraviu

Napriek búrlivej verejnej diskusii, ktorá sa týkala predovšetkým spôsobov rozhodovania sa v štatúte PR neudiali žiadne prevratné zmeny a hlasovanie zostalo jediným spôsobom rozhodujúcim o poradí a podpore projektov. Nezmenila sa ani výška financií vyčlenená pre PR v roku 2015 a zostala na sume cca 20 tisíc euro. O financie sa tak uchádzalo 20 projektov.

POROVNANIE PRÍKLADOV V BANSKEJ BYSTRICI A BRATISLAVE NOVOM MESTE

Ako v Bratislave, tak aj v Banskej Bystrici sa snahy o PR začali v roku 2013. V oboch prípadoch stálo na začiatku občianske združenie Utopia. Reagovalo však na dvoch odlišných aktéroch. Zatiaľ čo v prípade bratislavského Nového Mesta prišiel s podnetom starosta mestskej časti Rudolf Kusý, z Banskej Bystrice to bola trojica občanov – aktivistov. To, odkiaľ prišiel prvotný impulz, významne ovplyvnilo, ďalší priebeh udalostí ako aj celkovú podobu mechanizmu PR.

Pre porovnanie oboch procesov sa zdajú byť najdôležitejšie nasledujúce dve kritéria. Jednak výška vyčlenených financií, realizácie a procesy PR a potom aktéri, komunity a vzťah občianskej strany so samosprávou.

VÝŠKA VYČLENENÝCH FINANCIÍ, REALIZÁCIE A PROCESY PR

Oba participatívne rozpočty začínali svoj pilotný ročník približne s rovnakou sumou, avšak BANM sa vo svojom prvom oficiálnom ročníku rozšírilo aj o zadania a vyčlenená suma sa tak vyšplhala na šesťnásobok pôvodnej čiastky. Napriek tomu, že sa nezmenili čiastky vyčlenené na občianske projekty, výsledné realizácie sa výrazne líšia v dvoch aspektoch: v množstve podporených projektov a v ich rozličnosti týkajúcej sa rozsahu tém i cieľových skupín. Zatiaľ čo banskobystričné podporené projekty sa týkajú výhradne kultúry a športu, podporené novomestské projekty majú výrazne širší záber. Nachádzajú sa tu aj témy ako bezdomovectvo, život seniorov, či zeleň a životné prostredie. Mám za to, že ako množstvo tak aj tematická rôznorodosť projektov je daná procesmi PR, pričom najdôležitejšiu rolu tu zohráva formát rozhodovania. Kým Banská Bystrica akceptuje len hlasovanie, v Novom Meste zohráva kľúčovú rolu inštitút verejného zvažovania, ktorý má zásadný podiel na výsledku rozhodovania. V oboch ročníkoch deliberácia priniesla kľúčovú premenu, ktorá spôsobila, že aktéri PR zmenili optiku vnímania a následne aj vlastné správanie. Prvok súťaživosti bol výrazne znížený snahou o vzájomnú spoluprácu, čo sa prejavilo najmä v týchto dvoch aspektoch:

- deliberatívne fórum vždy dospelo k rozhodnutiu znížiť projektové rozpočty tak, aby bolo podporených viac projektov, než to pôvodne bolo možné;
- na základe diskusie sa zohľadňovali celkové potreby mestskej časti, s ktorými sa účastníci fóra na začiatku dôkladne oboznámili, čo spôsobilo, že počas rozhodovania dokázali aktéri oceniť témy a projekty, ktoré boli mimo rámec ich vlastných preferencií;

AKTÉRI, KOMUNITY A VZŤAH OBČIANSKEJ STRANY SO SAMOSPRÁVOU

Oba PR sa líšia aj v tom, kto zohráva úlohu centrálného aktéra procesov. V Banskej Bystrici je to Koordináčna rada (KooR) – orgán zložený z občanov, ktorí sa každoročne volia ako zástupcovia účastníkov PR.

Ústredným aktérom v Novom Meste je Kancelária pre participáciu, ktorá sa po skončení pilotného ročníka stala štandardnou súčasťou úradu ako jedno z oddelení. Zatiaľ čo Kancelária pre participáciu zahŕňa platené miesta a členovia disponujú úradnými kompetenciami, KooR je voľnočasovou aktivitou s minimálnymi kompetenciami ako vo vzťahu k samosprávnym orgánom tak aj k aktérom PR. Z týchto dôvodov sú možnosti participantov oboch procesov rozdielne a prinášajú aj rozdielne výstupy a výsledky. Zatiaľ čo v Banskej Bystrici sa uskutočnili tri verejné fóra a niekoľko stretnutí pracovných tematických skupín (komúnít), Nové Mesto bolo svedkom ôsmich verejných stretnutí v jednotlivých štvrtiach, štyroch tematických verejných stretnutí a troch verejných stretnutí, ktorými vrcholil proces participatívneho rozpočtu. Do procesov PR sa tiež zapojilo okrem Kancelárie pre participáciu aj päť ďalších oddelení miestneho úradu. Dôležité je aj to, že Kancelária sa venuje aj participatívne plánovaniu verejných priestorov a zverejňovaniu dát, čím rozširuje participatívne procesy do ďalších oblastí spoločenského života mimo financií a postupne krok po kroku aj úradných postupov.